

Tekstivastine videolle ”Turun tuomiokirkko: Piispa Henrik”

Video katsottavissa YouTubessa osoitteessa <https://youtu.be/-q6oHgmETIs>

Videon taustalla soi pehmeä, hymisevä musiikki, jossa esiintyy harmonisia naisääniä ja kitaran sointuja.

Kamera kuvaa Tuomiokirkkoa sisältä. Sivukappelin lehtikiemuraisen rauta-aidan takana pilkottavat kirkonpenkit. Tummatukkainen nainen kävelee puisten penkkirivien välissä kirkon keskikäytävää pitkin katsellen ympärilleen. Toisen rauta-aidan takana lepää kivinen sotisopaan somistautunut parrakas mies haudan päällä. Punaisella pöytälinalla lepää aikaa nähnyt pääkallo. Valo leikittelee uruilla ja holveissa. Punainen valo liekehtii kirkon kivisellä lattialla.

Kuva Turun tuomiokirkosta ulkoa päin. Kirkon torni seisoo ylväänä vasten sinistä taivasta. Kirkon ympärillä on runsaasti vehreitä puita. Kuvan päälle ilmestyvät tekstit: ”Turun tuomiokirkko, Piispa Henrik. Oppaana Eeva-Kaisa Ahlamo.”

Saarnatuolin pylvään takaa avautuu näkymä kirkon alttaripäätyyn. Puiset tuolit seisovat suorissa riveissä katse kohti alttaria. Tuolirivien välissä kirkon keskikäytävällä seisoo mustaan jakkupukuun ja valkoiseen kauluspaitaan sonnustautunut opas, Eeva-Kaisa Ahlamo.

”Henrikin tarina on osa suomalaista kulttuuriperintöä. Lähes kaikki suomalaiset tietävät tarinan Pyhästä Henrikistä, jonka paha Lalli surmasi Köyliönjärven jäällä vuonna 1156”, Ahlamo aloittaa. Hän kääntelee päätään ja liikuttaa käsiään puheen tahdissa tuoden painokkuutta tärkeisiin kohtiin.

Ahlamo levittää kätensä viitatakseen ympäröivään rakennukseen. ”Täällä Turun tuomiokirkossakin piispa Henrikistä näkyy runsaasti kaikuja, mutta ainoastaan ne, jotka asiaan ovat paremmin perehtyneet saattavat niitä täältä kirkosta löytää.” Ahlamo kääntyy hymyillen ja astelee tuolirivien ohi reippaasti kohti pääkuoria.

”Täällä Turun tuomiokirkon pääkuorissa ovat Suomen ensimmäiset freskot, jotka Ekman maalasi 1850-luvulla”, Ahlamo selittää ilmeikkäästi. Hänen taustallaan näkyy hämärästi yksi mainituista freskosta, jossa Jeesus tervehtii haudasta nousevaa miestä.

”Tässä ylemmällä tasolla”, Ahlamo jatkaa osoittaen vasemmalla kädellään ylöspäin, ”etelän puolella, näkyy kuuluisa kuva lähes kaikista lukion oppikirjoista siitä, kuinka Piispa Henrik kastaa suomalaisia Kupittaaan lähteellä.” Hän kääntyy kohti freskoa samalla, kun kamera liukuu hiljaa ylöspäin teokseen, jossa piispan hiippaan sonnustautunut piispa Henrik kohottaa oikean kätensä siunaukseen eteensä polvistuneen naisen ylle. Taustalla kruunupäinen kuningas katsoo kädet ristissä ylös taivaisiin. Kuvan väkijoukossa niin rahvaat kuin sotilaatkin seuraavat mielenkiinnolla kastetilaisuutta.

”Kuva on hyvin tuttu monille mutta aika lailla täyttää soopaa”, jatkaa Ahlamo. ”Piispa Henrik ei koskaan käynyt Turussa. Koko kaupunkia ei ollut vielä perustettu piispa Henrikin aikana”, Ahlamo selittää ja hymyilee kameralle tietäväisesti. Ahlamo jää vielä hetkeksi tutkiskelemaan freskoa ajatuksissaan kädet puuskassa. Sitten hän kääntyy ja jatkaa matkaansa ulos pääkuorista takaisin kirkkosaliin. Taustalla soi rauhallista musiikkia.

Näkymä kirkkosalin etuosaan aukeaa nyt toiselta puolelta kirkkoa, kun Ahlamo astelee kirkon keskikäytävää pitkin hitaasti kirkkosalin pienten urkujen ohi. Puiset tuolirit seisoivat ojennuksessa Ahlamon molemmin puolin. Kamera liukuu hitaasti Ahlamon mukana vasemmalle kohti sinisiin ja kultaisin yksityiskohdin koristettua saarnastuolia.

”Mitä Henrikille sitten tapahtui surmatyön jälkeen?” Ahlamo kysyy. ”Tarina kertoo, että Henrikin kalmoa vetäneet härät pysähtyivät niille paikoille, missä nykyään seisoo Nousiaisten kirkko. Sille paikalle nimittäin rakennettiin ensimmäinen piispankirkko.”

”Kuitenkin”, Ahlamo toteaa nyökäten kameraan päin, ”18. kesäkuuta 1300 piispa Henrikin luut siirrettiin tänne Turkuun ja haudattiin Unikankareen kummalla sijaitsevaan uuteen tuomiokirkkoon. Tähän nykyiseen katedraaliin.” Ahlamo levittää kätensä ja vilkaisee ylös kohti kirkon kattoa pysähtyen hetkeksi paikalleen katse kameraan päin. ”Samalla piispa Henrikistä, Pyhästä Henrikistä, tehtiin Turun tuomiokirkon suojeluspyhimys”, hän sanoo ja jatkaa matkaansa puisten tuolirivien välissä.

Ahlamo pysähtyy saarnastuolin alle. ”Arvellaan, että keskiajalla piispa Henrikin relikvaariota säilytettiin tässä suunnilleen nykyisen saarnastuolin paikkeilla”, Ahlamo osoittaa takanaan nouseva saarnastuolia. ”Tiedetään nimittäin, että 1400-luvulla piispa Maunu Tavast hankki Euroopasta hopeisen relikvaarion eli pyhäinjäännöslippaan Pyhän Henrikin luille”, Ahlamo jatkaa avaten kätensä hetkeksi kuin pitäen pientä hopeista rasiaa käsissään. Hän heilauttaa käsiään valittelevasti ja lisää, ”Kuningas Kustaa Vaasan toteuttama uskonpuhdistus, reformaatio, kuitenkin takavarikoi kaiken kullan ja hopean ja arvoesineet kirkoista, ja samalla tämä relikvaariokin on häipynyt sen sileän tien. Lisäksi kerrotaan, että 1700-luvulla Isovihan aikana venäläiset olisivat varastaneet loput löytämänsä Henrikin luut täältä kirkosta Pietariin tsaarin kokoelmiin. Mutta kerrotaan myös, ” Ahlamo jatkaa heilauttaen kätensä sivuille, ”että laiva, joka kuljetti luuta, upposi myrskyssä Suomenlahdella, joten luut ovat häipyneet historian hämärään.” Ahlamo katsoo kameraa hetken, kääntyy vasemmalle ja jatkaa matkaansa saarnatuolin ohi kohti sakastin ovea.

Kuvassa näkyy Pyhän Henrikin alttari, joka sijaitsee ikkunan kaltaisessa syvennyksessä kirkon seinässä. Syvennyksessä on koristeltu pienillä tummilla viisisakaraisilla kukilla, jotka rajaavat syvennyksen kuin kehys maalauksen. Syvennyksen katossa kiemurtelevat punaharmaat köynnökset. Syvennyksen vasemman yläkulman yläpuolella kirkon seinässä on nauhamaisia kouruja, jotka rikkovat seinän vaalean tasaisuuden. Alttarille on asetettu moderni valkoisesta marmorista tehty ristiinnaulittua kuvaava veistos, jossa on kirjaimet I, N, R ja I ristipuiden ympärillä. Veistoksen vieressä on kukka-asetelma, jonka pääosaa näyttelevät valkoiset liljat.

”Tässä sakastin oven vieressä on Pyhän Henrikin keskiaikainen alttari”, Ahlamo kertoo taustalla. Kamera siirtyy kauemmas nähdäkseen oppaan seisomassa alttarin vieressä. Oppaan takana näkyy sakastin oven syvennyksessä ja vielä kauempana kirkon sivukapelleiden korkeat suippoholvit ja rautaiset aidat.

”Itse relikvaariohan oli keskiajalla kuoriaitauksen sisäpuolella, jonne ei tavallisella kansalla ollut asiaa”, Ahlamo selittää. ”Muutamina vuotuisina messupyhinä relikvaariota kannettiin kulkueessa ympäri kirkkoa, mutta muina aikoina ihmisten oli tyytyminen tähän alttariin.” Ahlamo hymyilee jälleen kevyesti kameralle ja kävelee sitten vasemmalle ulos kuvasta. Taustalla alkaa soida pianosävel, joka muistuttaa sadepisaroiden hentoa tanssia.

Siirrytään kirkon vintille. Kamera kuvaa holvikaarisen oven alta sisään tummanruskeiden tuolien reunustamaan tilaan, jossa punaliinaisen pöydän päällä lepää vanha pääkallo ja kaksi valkoista kynttilää korkeissa kynttilänjaloissa. Taustalla korkeat kymmenruutuiset ikkunat kaartuvat punatiilisten holvikaarien mukana. Ikkunoista paistaa päivä hämärään tilaan saaden pääkallon ja tuolien varjot kurottelemaan kohti katsojaa. Opas kävelee kameran ohi sisään tilaan. Hän astelee pöydän luo ja laskeutuu toiselle polvelle tarkastelemaan uteliaana pääkalloa.

”1920-luvulla Turun tuomiokirkossa tehtiin remontti, jonka yhteydessä sakastista löytyi umpeen muurattu komero. Komerossa oli pääkallo ja pari muuta luuta”, Ahlamon ääni kertoo taustalla.

Kamera seuraa opasta pöydän luo ja kumartuu sen vastakkaiselle puolelle tarkastelemaan kalloa lähempää. Opas näkyy epäselvästi taustalla, kun kamera tarkentaa vanhan kallon yksityiskohtiin. Kallo lepää valkoisella liinalla. Siitä puuttuu leukaluu ja iso osa kallon etuosasta, mutta se on epäilemättä ihmiskallo, jonka tyhjät silmäkuopat katselevat ikuisuuteen.

”Pääkalloa on tutkittu hiljattain, ja analyysit ovat ajoittaneet sen suunnilleen 1100-luvun puoleen väliin”, Ahlamon ääni jatkaa. Kamera tarkastelee kalloa ylhäältä ja takaa. Kallon takaraivossa on muuta kalloa vaaleamman soikion ääriiviivat.

”Tutkimukset jatkuvat, mutta emme luultavasti saa koskaan tietää, kuuluiko kallo todellisuudessa piispa Henrikille vai ei. Joka tapauksessa entisaikojen ihmiset pitivät sitä niin suuressa arvossa, että piilottivat sen sakastin seinään pois vainolasten ulottuvilta”, sanoo Ahlamo.

Kuva palaa kirkkosaliin, johon Ahlamo saapuu sakastin oven kautta. Vasemmalla näkyy kirkkosalin penkkejä pitkälle salin takaosaan asti. ”Muutammat tutkijat ovat kyseenalaistaneet sen, oliko Henrikiä koskaan edes olemassa”, Ahlamo paljastaa kävellen hitaasti kohti kameraa. Hän pysähtyy ja asettaa kätensä oikealla olevalle Pyhän Henrikin alttarille. ”Hänestä kun ei ole jäänyt yhtäkään aikalaisten tekemää merkkiä historiankirjoihin”, hän selittää, paino sanalla aikalaisten.

”Voidaan kuitenkin sanoa, että olipa piispa Henrik olemassa tai ei, hänet haudattiin joka tapauksessa Turun tuomiokirkkoon”, Ahlamo lopettaa ja hymyilee kameralle silmää iskien. Sitten hän kävelee vasemmalle ulos kuvasta.

Kuvan päälle ilmaantuvat tekstit: ”Käsikirjoitus Eeva-Kaisa Ahlamo. Kuvaus ja editointi Simo Ahtee. Kiitos Laura Ruohonen.”

Kuva kalpenee valkoiseksi ruuduksi. Ruutuun ilmestyy ensin teksti ”Kirkko Turussa ja Kaarinassa 2020” ja sitten sen tilalle Turun tuomiokirkkoseurakunnan logo.

Tekstivastine: Iida Vesanto